

КРИМІНАЛЬНО-ПРОТИПРАВНІ ДІЯННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

В'ячеслав Віталійович ДАВИДЕНКО,

*канд. юрид. наук, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Сфера публічних закупівель виступає стратегічно важливим елементом функціонування держави, однак водночас залишається вразливою до системних кримінальних посягань, що завдають істотної шкоди публічним фінансовим інтересам та нівелюють принципи добросовісної конкуренції. Специфіка цієї категорії правопорушень обумовлена складною, «гібридною» правовою природою закупівельних процедур, які поєднують елементи адміністративного регулювання, господарсько-правових зобов'язань та фінансового контролю, що створює сприятливе підґрунтя для латентних зловживань. Ситуація ускладнюється швидкою трансформацією способів вчинення кримінальних правопорушень, які адаптуються до умов цифровізації та системи «ProZorro», варіюючись від маніпуляцій з тендерною документацією до складних багаторівневих схем за участю афілійованих осіб.

Водночас, практика правозастосування стикається зі значними труднощами при кваліфікації кримінальних правопорушень в сфері публічних закупівель через відсутність у кримінальному законодавстві єдиного спеціального складу злочину та «розпорошеність» відповідних норм між різними розділами Особливої частини КК України. Наявність бланкетних диспозицій, конкуренція суміжних складів (зокрема, розмежування привласнення майна та зловживання службовим становищем), а також виникнення нових викликів у сфері оборонних закупівель, що межують зі злочинами проти основ національної безпеки, зумовлюють необхідність переосмислення підходів до їх систематизації. Відсутність уніфікованого доктринального підходу та наявність наукової дискусії щодо критеріїв групування злочинів кримінальних правопорушень в сфері публічних закупівель підтверджують нагальну потребу в розробці комплексної класифікації, яка б враховувала сучасні реалії злочинної діяльності.

Серед основних аспектів, що ускладнюють класифікацію кримінальних правопорушень в сфері публічних закупівель можна виділити наступні:

1. Кваліфікація злочинного діяння в сфері публічних закупівель кваліфікується за статтями Кримінального кодексу України з різними родовими об'єктами посягання (наприклад, кримінальні

правопорушення проти власності – ст. 190, 191 КК України, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності – ст. 364, 366, 367, 368 КК України; кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності – ст. 209, 210, 212 КК України [2]).

2. Бланкетність диспозицій норм кримінального законодавства щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, оскільки для кваліфікації діяння як кримінального правопорушення слід звертатися до норм профільного законодавства (наприклад, Закону України «Про публічні закупівлі» [3]), яке змінюється значно швидше за кримінальне законодавство.

3. Багаторівнева структура та функціональна роль діянь у злочинній схемі, оскільки кримінальні правопорушення у цій сфері часто вчиняються не ізольовано, а як комплекс взаємопов'язаних дій (зокрема, виділяють основні (предикатні) кримінальні правопорушення, які безпосередньо спрямовані на незаконне збагачення (наприклад, ст.191 КК України [2]) та підпорядковані (вторинні) кримінальні правопорушення, які забезпечують вчинення основного діяння, маскують його або легалізують наслідки (наприклад, ст.ст. 209, 366, 367 КК України [2]).

4. Складність розмежування суміжних складів (наприклад, однією з найбільших практичних проблем є розмежування привласнення/розтрата майна (ст. 191 КК України), зловживання службовим становищем (ст. 364 КК України) та нецільовим використанням бюджетних коштів (ст. 210 КК України) [2], які часто мають тотожні ознаки об'єктивної сторони, що виражаються у використанні посадовою особою своїх організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій під час підписання фінансових документів, та призводять до схожих наслідків у вигляді майнової шкоди державі, відрізняючись при цьому передусім за спрямованістю умислу, метою вчинення діяння та механізмом заподіяння збитків.

5. Складність суб'єктного складу, оскільки у публічних закупівлях суб'єктами виступають різні категорії осіб, що ускладнює їх групування за певними категоріями (наприклад, до суб'єктного складу відносяться спеціальні суб'єкти, приватні особи-учасники процедури публічної закупівлі, особи що надають публічні послуги, особи які виконують допоміжні функції та ін.) [6, с. 177].

6. Різноманітність способів (технологій) вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель яка проявляється в постійній адаптації злочинних механізмів до умов цифровізації тендерного процесу, варіюючись від примітивного викривлення даних у документації до складних, багаторівневих комбінацій за участі афілійованих осіб, що спрямовані на обхід алгоритмів електронної системи та створення видимості добросовісної конкуренції.

7. Додаткову складність створює сфера оборонних закупівель, де окрім загальних статей (ст.ст. 191, 364 КК України), дії можуть кваліфікуватися за специфічними статтями, такими як перешкоджання

законній діяльності ЗСУ (ст. 114-1 КК України) або державна зрада (ст. 111 КК України) [2], що вимагає доведення наявності спеціального умислу на заподіяння шкоди обороноздатності або державній безпеці, що суттєво змінює предмет доказування та переводить такі діяння з площини економічних чи службових зловживань у категорію особливо тяжких злочинів проти основ національної безпеки України.

Системне осмислення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель засвідчує їх складну, багатовимірну природу, зумовлену поєднанням публічно-правових, фінансово-господарських і службових елементів.

Узагальнення наукових підходів і практичних аспектів кваліфікації дає підстави стверджувати, що ефективна класифікація кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель має ґрунтуватися на поєднанні таких критеріїв, як об'єкт, функціональна роль діяння, суб'єктна конфігурація та спрямованості протиправної поведінки. Запропонована багаторівнева систематизація дозволяє врахувати як базові майново-корисливі та службово-корупційні прояви, так і забезпечувальні, маніпуляційні та легалізаційні дії, що формують цілісний «злочинний ланцюг» вчинення кримінальних правопорушень в сфері публічних закупівель. Такий підхід створює концептуальні передумови для більш чіткого розмежування суміжних складів, підвищення якості правозастосування та формування узгодженої доктринальної позиції щодо протидії кримінальним правопорушенням у сфері публічних закупівель.

Список використаних джерел:

1. Соколов Д.С. Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері публічних закупівель в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2025. 291 с. URL: https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/new_d0872702/2025/2/1/d.pdf
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Про публічні закупівлі: Закону України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
4. Гута В. І. Характеристика предмета злочинів у сфері публічних закупівель (ч. 2 ст. 191 КК України). *Public communication in science: philosophical, cultural, political, economic and IT context: collection of scientific papers* (Houston, May 15, 2020). Houston, USA, 2020. Vol. 5. P. 49-52. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/2841/2735>
- Луценко В. Кримінальна відповідальність посадових (службових) осіб у сфері публічних закупівель. *Юридична Газета*. 2025. 26 верес. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/sferi-praktiki/publiczni-zakupivli/kriminalna-vidpovidalnist-posadovih-sluzhbovih-osib-u-sferi-publichni-zakupivel.html>
5. Меденцев А.М. Про механізм злочинів у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 38. С. 176–179. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc38/42.pdf>
6. Пинзар А. Криміналістична характеристика способів вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024 № 7(67). С. 309–314. URL: <https://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/13301>
7. Гора І.В., Голубокий Т.С. Окремі питання криміналістичного забезпечення досудового розслідування злочинів, що вчиняються у сфері оборонних закупівель.

Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія : Право. 2024. Вип. 85, ч. 4. С. 55-62. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/10-3.pdf>

8. Чередарчук А. М. Кримінально-правове забезпечення охорони публічних закупівель: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2021. 19 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/k2/NewF/22/3/a.pdf>

9. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: дис. докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 431 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0504U000380>

10. Виноградов В. І. Способи вчинення злочинів у сфері публічних закупівель. *Правове життя сучасної України*: у 2 т.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 434–436. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/56e18995-17a6-42aa-837c-ff53b67a8c1b/content>